

Interiér pralesa Polom

NÁVRAT KRÁLOVEN

DO OCHRANNÉHO PÁSMA PŘÍRODNÍ REZERVACE POLOM V CHKO ŽELEZNÉ HORY

V letech 2011 a 2012 bylo díky Programu péče o krajinu provedeno opatření ke zlepšení druhové skladby lesa směrem ke skladbě přirozené v ochranném pásmu Přírodní rezervace Polom.

Přírodní rezervace Polom (PR) se nachází v Pardubickém kraji v centru Chráněné krajinné oblasti Železných hor v blízkosti obce Horní Bradlo. Jedná se o zbytek jedlobukového pralesa typického pro střední a vyšší polohy Železných hor. Území rezervace je rozděleno na dvě samostatné části vzdálené od sebe asi 0,5 km, tzv. Velký Polom a Malý Polom. Obě části jsou obklopeny kulturním smrkovým lesem. Výměra přírodní rezervace je 20,24 ha (Malý Polom 3,68 ha a Velký Polom 16,56 ha). Území rezervace je ve vlastnictví České republiky, právo hospodařit s majetkem státu mají Lesy České republiky, s. p. Orgánem ochrany přírody je Správa chráněné krajinné oblasti Železných hor.

Přírodní rezervace se nachází v nadmořské výšce 545-625 m. Reliéf je tvořen

mírným hřebenem se sklonem k severozápadu. Geologickým podložím jsou ruly a migmatity, které zvětrávají na živinami chudé mělké půdy. Potenciální přirozenou vegetací jsou na většině území rezervace smíšené bukojedlové lesy, na prameništích jasanovo-olšové luhy.

Polom býval součástí nasavreckého panství v majetku šlechtického rodu Auerspergů. Z historických pramenů z roku 1823 vyplývá, že na území velko- statku Nasavrky se v té době nacházelo ještě asi 1000 ha porostů pralesovitého charakteru s průměrným zastoupením jedle bělokoré 50 %, smrku ztepilého 30 % a buku lesního 20 %. Ve speciálním myšlením plánu na období 1861-1870 byly lesy v lokalitě Polom vyčleněny jako tzv. dekorační les nazývaný též jako krasoles. Od té doby je možno datovat záměrnou

ochranu pralesa Polom. Na přelomu 19. a 20. století označovali odborníci zdejší lesy za vzácnost, jakou lze nalézt už jen v hlubokých lesích východních Uher, Sedmíhradska a Bukoviny (Rumunsko). Dle tehdejších písemných pramenů rostly na Polomu kromě obrovských jedlí a smrků i překrásné buky, neobvykle silné javory a hustý jedlový podrost. V lesích na Polomu byla již v té době vyloučena těžba, z lesa mohly být odstraněny pouze stromy zničené nebo odumřelé.

Mohutné jedle byly na Polomu označovány jako „královny“. „Stará královna“ stála u loveckého zámečku a stářím odumřelá byla odstraněna v roce 1905.

FOTO: VLASTIMIL PEŘINA

Mladá jedle v přírodní rezervaci Polom

FOTO: ZUZANA RŮŽIČKOVÁ

Byla 46 m vysoká s obvodem kmene 580 cm. Z dolní části kmene bylo odříznuto kolo, na které bylo napsáno: „Královna 320 roků stará, s pevnou hmotou 42,74 m³, zbytek bývalé krásy a nádhery nasavreckých porostů“. Kolo bylo vystaveno na hospodářské výstavě v Pardubicích a poté uloženo na střítežském loveckém zámečku. „Nová královna“ stála asi 200 m jihozápadně od zámečku. Byla 52 m vysoká, stará 350 let, objem dřevní hmoty činil 40 m³. Dožila v roce 1958, kdy se její kmen rozpadl. Mezi ostatními

Likvidace mladých stromů bylo-
žravou zvěří (zřetelný vliv
ochrany lesa před zvěří
oplocením – levá část
fotografie stav bez
oplocení, pravá část
byla dlouhodobě
oplocena)

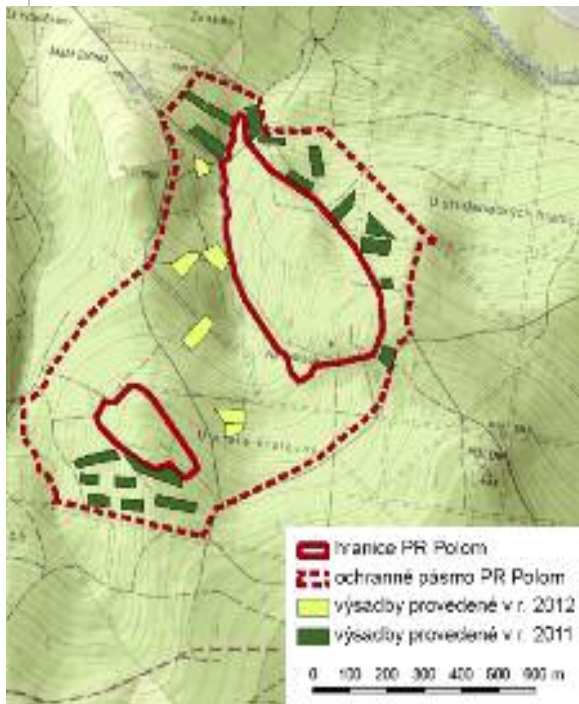
jedlemi byla nalezena „Mladá královna“, měla obvod kmene 490 cm, ale v březnu 1965 padla pod tíhou sněhu a větrem.

V roce 1921 došlo v Železných horách k rozsáhlým holožírům porostů bekyní mniškou, kterým apodlehly i porosty v okolí Polomu. Všechny napadené plochy byly vytěženy (včetně přežívajících zbytků porostů) a zalesněny smrkem. Z toho období pocházejí souvislé monokultury smrku, které dnes ze všech stran obklopují současnou rezervaci a tvoří nevhodný plášť chráněného území.

FOTO: ALEŠ KOPECKÝ

MAPA: MICHAEL DALECKÝ

Zákres nové
výsadby
v ochran-
ném pásmu
PR Polom

Polom byl přírodní rezervací oficiálně vyhlášen v roce 1933. Současná druhová skladba dřevin je oproti původní skladbě pozměněna ve smyslu totálního úbytku jedle a sníženého podílu buku ve prospěch smrku. Zásadní podíl na eliminaci a úplném výpadku střední generace jedle mělo zřejmě zřízení srnčí obory v oblasti Polomu v roce 1850 (zrušena počátkem 20. stol.) a imisní zatížení kyselými dešti v 70. a 80. letech 20. století. Prales se zastoupením listnatých dřevin a jedle nabízí i dnes býložravé zvěři atraktivní potravní možnosti ve srovnání s okolními „sterilními“ smrkovými porosty. Stávající péče o přírodní rezervaci je zaměřena na zachování genofondu původních dřevin a je tedy nutností zajišťovat opatření omezující likvidaci původních dřevin srnčí zvěří. Provádí se ochrana dřevin aplikací repelentních přípravků proti letnímu a zimnímu okusu a oplocování skupinek

Korálovec jedlový, houba vázaná na odumírající jedlovou dřevní hmotu.

FOTO: VLASTIMIL PÉRINA

růst a vývoj optimální ekologické podmínky. Dochází k jeho masivní přirozené obnově a je silným konkurentem jiných druhů dřevin. Dlouhodobým cílem ochrany přírody je postupná přeměna smrkových porostů v ochranném pásmu a tvorba druhově bohatých lesů se zastoupením jedle, buku, javoru, jilmu, ale i smrku, tedy dřevin, které zde původně rostly. Cílem je tedy v podstatě propojení oddělených částí rezervace přírodě blízkým a ekologicky stabilním lesem podstatně zvyšujícím biolo-

mladých stromů. Malý Polom je oplocen po celém obvodu. Záchrana jedle na území rezervace probíhala formou podsadeb a výsevu jedlových semen. V současné době je celé území, vyjma ochrany proti zvěři a údržby turistických cest, ponecháno bez zásahu.

V roce 2009 se Správě chráněné krajinné oblasti Železné hory podařilo přírodní rezervaci vyhlásit nově a po dohodě s vlastníky pozemků zároveň stanovit ochranné pásmo přírodní rezervace o výměře 55 ha, které obě části obklopuje a zahrnuje území mezi nimi. Původní ochranné pásmo zaujímalo území do vzdálenosti 50 m od hranice rezervace. Do ochranného pásma jsou nyní začleněny lesní pozemky s kulturními smrkovými porosty uměle založenými po kalamitě bekyně mnišky. Tyto porosty jsou aktuálně v mýtním věku (staré 80-90 let). Smrk zde má pro svůj

Podsadba bukem lesním v roce 2012.

V článku byly použity údaje z publikace Tomáš Vrška et. al., 2002: Dynamika vývoje pralesovitých rezervací v České republice, I Českomoravská vrchovina – Polom, Žákova hora, Academia, Praha.

gickou diverzitu s pozitivním dopadem na širší území.

V roce 2011 se díky finančním prostředkům darovaným společností Vodafone podařil Správě CHKO společně s LČR zrealizovat první krok k dosažení uvedeného záměru. Vytěžený smrk na ploše téměř 4 ha byl nahrazen jedlí bělokorou (9260 kusů), bukem lesním (13648 kusů) a javorem klenem (1460

kusů). Sazenice jedle byly předem vypěstovány v místních lesních školkách ze semen nasbíraných ze starých jedlí na území CHKO. Všechny provedené výsadby jsou chráněny proti poškození zvěří oplocením (celková délka oplocení 2670 m). Obnova lesa byla provedena formou podsadeb předem záměrně proředěných smrkových porostů. Průměrná velikost jednotlivých ploch (tzv. clonných kotlíků) je 0,20 ha. Tento postup napodobuje procesy, které v pralese probíhají přirozeně. Simuluje postupný rozpad starého porostu a vytvoření vhodných ekologických podmínek pro vznik nové generace lesa. Přirozené dožívání stromů a maloplošný rozpad lesa je nahrazen těžbou jednotlivých stromů nebo jejich skupinek,

přirozená obnova lesa ze semen je nahrazena výsadbou sazenic požadovaných druhů stromů. Dostatečně hustá clona ponechaných stínících starých stromů navíc brání agresivnímu přirozenému šíření nové generace smrku (smrk neprosperuje ve stinných podmínkách tak dobře jako buk a jedle) a nově vysazené listnaté stromy a jedle nemusí v počátcích růstu odolávat jeho silné konkurenci. Maximálně se tedy využívají přirozené procesy, které by při použití holosečných způsobů obnovy lesa byly potlačeny. Na holosecích by v těchto podmínkách opět vítězila smrk. V příštích letech bude nutné pečlivě udržovat oplocení a podle potřeby odrůstajících vysazených stromků postupně zvyšovat přísun slunečního záření kácením stínících smrků. Práce se slunečním světlem, jako zásadním faktorem pro další vývoj podsadeb, bude záviset na zkušenosti a citu lesníků.

S výsadbami se počítá i v dalších letech. V roce 2012 bylo z prostředků Programu péče o krajinu, dotačního titulu Ministerstva životního prostředí, vysazeno dalších 2400 kusů jedle a 3750 kusů buku a byla opět provedena ochrana sazenic před zvěří oplocením (celkem 1040 m).

Finanční náklady na provedení výsadeb a zřízení oplocení činily 487.400 Kč v roce 2011 a 176.400 Kč v roce 2012.

Výše popsanými opatřeními tak byl položen základ, aby další generace obyvatel a návštěvníků Železných hor mohly v budoucnu opět obdivovat krásu a mohutnost starých stromů-pralesních mohykánů.

Interiér
pralesa
Polom

Přírodní rezervace Černá louka v Krušných horách byla v minulosti silně ovlivněna antropogenními zásahy, především meliorací podmáčených luk a technickými úpravami vodních toků. I přes tyto negativní vlivy se na lokalitě ve fragmentech zachoval cenný ekosystém vlhkých a rašelinných luk se zvláště chráněnými druhy. Snaha o podporu těchto ekosystémů vedla k realizaci kompletní revitalizace Černého potoka a jeho přítoků, kterou v letech 2009 – 2010 zajistila Agentura ochrany přírody a krajiny ČR. Rozsahem jde o ojedinělou akci v Ústeckém kraji i v rámci celé České republiky.

lity svědčí, že je součástí mezinárodní významného mokřadu Krušnohorská rašeliniště zapsaného do seznamu podle Ramsarské úmluvy. Z hlediska území NATURA 2000 je součástí evropsky významné lokality Východní Krušnohoří a ptačí oblasti Východní Krušné hory, jejímž předmětem ochrany je populace tetřívka obecného.

Na Černé louce bylo nalezeno 197 taxonů vyšších rostlin, z nichž 12 se řadí

Revitalizace Černého potoka

V PŘÍRODNÍ REZERVACI ČERNÁ LOUKA V KRUŠNÝCH HORÁCH

PŘÍRODNÍ REZERVACE ČERNÁ LOUKA A JEJÍ CHARAKTER

Přírodní rezervace Černá louka (140 ha) se nachází ve východní části Krušných hor, mezi obcemi Adolfov a Fojtovice,

v nadmořské výšce 690 – 760 m n. m. Byla vyhlášena v roce 1998 k ochraně vlhkých a rašelinných luk v nivě Černého potoka, na ně vázaných zvláště chráněných druhů a k zachování krajiny typické pro východní Krušnohoří. O významu loka-

mezi zvláště chráněné druhy dle zákona 114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny. Patří mezi ně např. kriticky ohrožený vítod douškolistý (*Polygala serpyllifolia*), silně ohrožený všivec mokřadní (*Pedicularis sylvatica*) či lilie cibulkonosná (*Lilium bulbiferum*). Porevitalizační průzkumy dokládají pozitivní efekt na obojživelníky i bezobratlé, díky přítomnosti stojaté i tekoucí vody zde bylo zaznamenáno 15 druhů vážek, vyskytuje se zde silně ohrožený modrásek bahenní (*Maculinea nasithous*) či čolek velký (*Triturus cristatus*). Z chráněných druhů ptáků je zde pozorována bekasina otavní (*Gallinago gallinago*) a chřástal polní (*Crex crex*), kteří vyhledávají vlhké louky a rašeliniště, či tetřívka obecný (*Tetrao tetrix*). Hnízdí zde křepelka polní (*Coturnix coturnix*) či bramborníček hnědý (*Saxicola rubetra*), na jaře se pravidelně objevuje několik jedinců kriticky ohroženého jeřába popelavého (*Grus grus*).

Technicky upravený Černý potok před revitalizací

FOTO: PETR KRÍŽ

MELIORAČNÍ ZÁSAHY

V 2. polovině 20. století došlo na území dnešní přírodní rezervace snahou o zúrodnění půdních bloků k velkoplošnému odvodnění. Tyto práce započaly i na řadě dalších míst v Krušných horách již v šedesátých letech a pokračovaly zvláště pak v letech osmdesátých. Výsledkem bylo výrazné napřímení, zahlobnění a opevnění Černého potoka a jeho čtyř přítoků. Do kanalizovaných toků byly svedeny hlavníky drenáží, které byly vybudovány na desítkách hektarů území. Koryto Černého potoka bylo upraveno do lichoběžníkového profilu s hloubkou 1,5 - 2 m, svahy byly vybudovány ve sklonech

Pohled na Černou louku, duben 2011

Vývoj stejného místa Černého potoka v letech 2008 – 2011

přibližně 1:1,5. Zahloubení pod úroveň hladiny spodní vody způsobilo rozsáhlé odvodnění původních zamokřených stanovišť v okolní nivě. Jednotný sklon byl u upravených koryt zachován pomocí stupňů ve dně s převýšením 0,5 až 1 m. Porovnáním s historickou mapou lze odhadnout, že napřímením byl tok Černého potoka významně zkrácen, čímž byly omezeny zasakovací možnosti. Okolní louky byly z části rozorány a vyhnojeny. Meliorační práce naštěstí nebyly provedeny v plném rozsahu, a tak se zde ve fragmentech zachovala společenstva pramenišť a rašelinišť.

REVITALIZAČNÍ PRÁCE

Degradace hodnotných stanovišť byla hlavním důvodem pro první snahy o revitalizaci území. Dílčí úpravy koryta a výstavba několika tůní zde probíhaly pod vedením Okresního úřadu v Teplicích v letech 2001 – 2003. V roce 2008 se začala projektovou přípravou revitalizace, v souladu s Plánem péče, zabývat Agentura ochrany přírody a krajiny ČR. Zásadním úkolem bylo v krátké době připravit projekt a vypořádat pozemkové vztahy s Pozemkovým fondem ČR a Římskokatolickou církví. Záměr byl předložen do Operačního programu životní prostředí, oblasti podpory 6.4 Optimalizace vodního režimu krajiny,

dotace na realizaci byla udělena v celkové výši cca 6,5 mil. Kč.

Hlavním cílem revitalizace bylo snížit kapacitu nového koryta, navrátit toku přirozený podélný sklon, přírodě blízký tvar příčného řezu a přirozenou členitost. Tato kritéria nebylo možné dodržet úpravami stávajících kanalizovaných koryt, proto bylo přistoupeno k návrhu vytvoření koryta nového.

Kapacita nového, přírodě blízkého koryta byla projektována na 30-ti denní průtok s průměrnou hloubkou 0,2 m. Podélný profil nové trasy co nejvíce respektuje přirozený spád území. Tento sklon byl dosažen jednak vytvořením meandrů a střídáním proudných úseků s klidnějšími úseky tůní. Úpravami došlo ke zvětšení biologicky aktivního povrchu koryta a tím ke zlepšení samočisticích schopností. Aby nedocházelo k dalšímu odvodňování území či nedošlo k navrácení vody do původního kanalizovaného toku, byla na upraveném korytě pomocí přehrázek vytvořena soustava nových tůní. Drobnější přítoky Lučního a Rašelinného potoka byly vyvedeny z napřímeného kanálu volně do nivy, kde se díky tomu obnovily rozsáhlé mokřadní plochy. Celková délka nových koryt je 1 820 m a plocha nově vzniklých mokřadních biotopů je 4 ha.

Na závěr lze shrnout, že revitalizaci technicky upravených toků došlo k obnově

Ortofotomapa území po revitalizaci se zřetelným meandrujícím tokem Černého a Mokřadního potoka a novou soustavou tůní. V pravé horní části je Rašelinný potok a jeho volně vyvedení o nivy.

Vítod douškolistý (*Polygala serpyllifolia*), kriticky ohrožený druh v blízkosti Rašelinného potoka

přirozených odtokových poměrů, zvýšení retenční schopnosti krajiny a k podpoře krajinné a ekosystémové diversity. Byly zde uplatněny nové postupy v návrhu tvaru a směrového vedení koryt, které byly umožněny zejména dobrou spoluprací mezi AOPK ČR, projekční kanceláří a realizační firmou. Tento projekt může být příkladem pro další záměry obnovy drobných vodních toků a jejich niv.

Stromořadí
v Martínko-
vicích těsně
před
dokončením

Výsadby stromořadí v CHKO Broumovsko

Vzrostlá stromořadí tvoří významné dominanty zemědělské krajiny Broumovska. Většinou jsou téměř stoletá a rostou v nich domácí druhy dřevin. Nejčastěji javory kleny a mléče, jasanů ztepilých, lípy srdčité a velkolisté, v menší míře duby letní. Celková délka starých alejí přesahuje 75 km (bez rozlišení jednostranných a oboustranných). Zdravotní stav stromů, které obvykle rostou přímo v krajnicích silnic II. a III. třídy, negativně ovlivňuje hlavně zimní údržba silnic. Ať už se jedná o solení nebo mechanické poškození báze kmenů sněhovými pluhy v úzkých úsecích. Dožívající aleje, které ohrožují bezpečnost silničního provozu, nebude snadné nahradit novými, protože pozemky za příkopem patří jiným vlastníkům. Mezi velkými plochami polí většinou rozptýlená zeleň chybí.

Od vyhlášení Chráněné krajinné oblasti Broumovsko v roce 1991 proto správa podporuje výsadbu stromořadí a alejí podél polních cest a podél hranic zemědělských pozemků. Díky pochopení stovek vlastníků půdy a díky penězům z dotačního programu ministerstva životního prostředí s názvem Program péče o krajinu se do roku 2012 podařilo vytvořit několik desítek nových stromořadí o celkové délce přes 41 km. Stromořadí jsou výrazným estetickým a krajinným prvkem s mnoha funkcemi. Rozčleněním velkých ploch orné půdy snižují půdní erozi, zlepšují krajinný ráz, zvyšují druhovou pestrost

a potravní nabídku pro živočichy a vhodně doplňují územní systém ekologické stability jako interakční prvky.

Příkladem nově vzniklého krajinného prvku je výsadba 830 m dlouhého stromořadí v Martínkovicích v říjnu letošního roku.

K okraji zastavěného území Martínkovic přitéká z polí malý potok, který byl řídko ozeleněn dřevinami. V celé délce toku rostlo jen několik náletových jasanů a vrb a pak asi 15 mladých stromků jabloní, částečně zničených okusem zvěře. Z podnětu starosty obce připravili pracovníci Správy CHKO Broumovsko plán výsadby 830 m dlouhého stromořadí podél zmíněného drobného vodního toku v lánech orné půdy. Bylo navrženo vysadit po 8 metrech celkem 82 listnáčů. Základ stromořadí tvoří lípy srdčité a javory kleny i mléč, zpestřeno je několika třešněmi ptačími, jilmami horskými, jeřáby ptačími a vrbami živými. Rozmístění jednotlivých druhů stromů bylo navrženo tak, aby se nevytvářely větší souvislé jednodruhové skupiny. Plán respektoval starší výsadby 12 kusů životaschopných jabloní a od těchto dříve vysazených stromků zachovává odstup, stejně jako od dvou drenážních výústí. V blízkosti zástavby byla pro rychlejší efekt navržena větší sadba s kořenovým balem, dál od vesnice byla z úsporných důvodů použita menší, převážně prostokořená sadba. V tomto stromořadí nebyla naplánována výsadba keřového patra.

Vlastní výsadbě předcházela příprava pozemků, kterou provedl jejich vlastník. Farmář zajistil strojní vyžutí kopřivami zarostlého příkopu a posunul část stohu slámy z velkorozměrných balíků. Starosta obce Martínkovice zajistil úklid odpadů z příkopu. Jednalo se zejména o plastové fólie, které používají zemědělci k zakrytí siláže, ale i menší divokou skládku komunálního odpadu.

Na připravené pozemky nastoupila v říjnu specializovaná arboristická firma. Její pracovníci do vykopaných sadebních jam zasadili stromky podle plánu. Větší, zahradnické výpěstky o výšce min. 2,5 m, s obvodem kmínku 12 – 14 cm se zapěstovanou korunkou a s kořenovým balem, připevnili páskovým úvazkem ke třem smrkovým kůlům spojeným nahoře příčkou a obalili je proti korní spále a zvěři rákosovou rohoží. Menší sazenice do výšky 180 cm ochránili proti zvěři a zároveň ukotvili zapnutím do tubusu, který připevnili dvěma pozinkovanými dráty ke kůlu. Stromky o velikosti nad 180 cm ukotvili vždy ke dvěma kůlům pomocí páskového úvazku, ochranný plastový tubus byl fixován drátem k jednomu kůlu. Ke stabilizaci stromků použili dvoumetrové hraněné dubové kůly o průměru 5 x 5 cm, které zatloukli do země 50 cm hluboko. Samozřejmě byla také povýsadbová úprava korunky všech vysazených stromků. Aby se podařilo zajistit požadovanou druhovou pestrost, bylo nutné použít sadbu od různých pěstitelů a taky v různé velikosti, část byla dodána ze specializovaného zahradnictví, část z místní lesní školky.

Právě různorodost výsadbového materiálu činila na počátku určité problémy, protože způsob kotvení a upevnění chráničky se musel individuálně přizpůsobit velikosti a typu sadbového materiálu. Klíčové je také správný způsob

zapnutí plastové chráničky a její správná orientace a fixace ke kůlu. V případě menších stromků, které byly kotveny pouze zapnutím do tubusu připevněného k jednomu kůlu, bylo nutné kůly zkrátit tak, aby nevyčuhovaly nad plastový tubus s měkkým okrajem a nezpůsobily odření terminálu při větru. Součástí akce bylo také provedení následné péče o 12 mladých ovocných stromků, jabloní, vysazených na břehu příkopu před několika lety místními myslivci. Arboristům s prací pomáhaly děti z místní školy. Naučily se nejenom zásadám správného zakládání alejí, ale zároveň si k mladým a ještě snadno zranitelným stromkům vytvořily vztah.

Cena za založení nového stromořadí v Martínkovicích? 69 006,- Kč včetně DPH.

CO NOVÉ STROMOŘADÍ MARTÍNKOVICKÝM PŘINESE?

Nový vegetační prvek v intenzivně obhospodařované zemědělské krajině zabrání zemědělcům orat až na břehovou hranu toku a sníží tak znečištění povrchových vod ze zemědělství, které je totiž poměrně významným problémem celého povodí Martínkovického potoka. Předpokládaným přínosem je také zvýšení kvality životního prostředí obyvatel zlepšením estetického vzhledu okraje

Dokončená výsadba na okraji obce

obce. Až stromy vyrostou, pohledově odcloní neutěšený zemědělský areál ze socialistické éry od současné i nově vznikající venkovské obytné zástavby. Podmínkou úspěchu však bude zajištění dostatečné následné péče, spočívající v údržbě kotvení, chrániček proti zvěři během prvních 5 až 10 let a ve výchovném řezu stromů. Je zjevné, že i v době úspor je důležité zachovat zdroje finanční podpory, které pomáhají zlepšit tvář krajiny venkova a podpořit její biologickou rozmanitost.

Profesionální výsadba odbornou arboristickou firmou

Práci arboristů si vyzkoušely i děti z místní školy

Pro zakládání nových stromořadí je rozhodující vstřícnost a spolupráce vlastníků a uživatelů zemědělských pozemků. Možné budoucí produkční efekty stromořadí a alejí např. v podobě palivového dřeva jsou poměrně vzdálené a nejisté. Převažují jednoznačně mimoprodukční funkce, které zemědělcům nepřinášejí přímé ekonomické přínosy. Spíše jim mohou komplikovat praktické obdělávání půdy a údržbu doprovodných pomocných pozemků a zejména pak získávání finanční podpory vázané na zemědělské půdní bloky v současném dotačním systému ministerstva zemědělství. Až nová stromořadí v budoucnu vzrostou, zmenší výměru půdních bloků a sníží tak celkovou výši dotací vázaných na výměru. Bez pochopení farmářů a vlastníků pozemků a bez jejich osobního přesvědčení a nadšení pro přírodu by realizace nových stromořadí v zemědělské krajině byla prakticky nemožná.

Přírodní rezervace Drahy

Nad obcí Horní Němčí v Chráněné krajinné oblasti (CHKO) Bílé Karpaty se podél cesty do Hornoněmčanského háje nachází přírodní rezervace Drahy. Jedná se o patnáctihektarový zbytek obecních pastvin. Dřívější pravidelnou pastvu dokládá nejen přítomnost desítek vzrostlých jalovců, ale je poznat i dle nerovností terénu způsobených sešlapem hovězího dobytka, ovcí i koz v minulosti.

výhradně na květenství hořců křížatých, na které jsou jeho housenky potravně specializovány – nejsou schopny vyvíjet se na jiných rostlinách než na hořcích.

Z živočichů zde zoologové dosud zjistili například 62 druhů střevlíků, 29 druhů mravenců a 44 druhů pavouků. Jedním z mnoha zdejších vzácných druhů je i vrkoč útlý, v celoevropském měřítku chráněný drobný měkkýš, který zde žije ve dvou prameništích mokřadech.

Že jsou dnes Drahy chloubou místních obyvatel a útočištěm mnoha vzácných rostlin a živočichů není ale žádnou samozřejmostí. Nechybělo mnoho a mohla být na těchto pozemcích jen neproniknutelná houština, místy i vzrostlý les. V polovině minulého století totiž přestaly být obecní pastviny využívány, částečně udržovaná zůstala jen spodní část

Koulenka prodloužená

prodloužená, a to v počtu mnoha tisíců rostlin. Na jaře zde tvoří vysloveně modré koberce, jen místy protkané také vzácnějšími bělokvětnými jedinci.

Řídký travní porost poskytuje vhodné stanoviště i několika druhům orchidejí. Již v polovině dubna zde rozkvétá vstavač bledý s krémově zbarvenými květy. V květnu následuje nachovorůzově kvetoucí vstavač vojenský, snadno poznatelný podle tvaru květu, připomínajícího postavu vojáka s helmou. Během června pak Drahy zaplní stovky růžových pětiprstek žežulníků. Ne všechny orchideje jsou ale zdálky viditelné. Například nalezení tořiče včelonosného vyžaduje pozorné pátrání v travním porostu. Tato exoticky vyhlížející orchidej byla pro Českou republiku objevena v roce 1980 právě zde.

Na různé rostliny jsou vázáni i mnozí živočichové, především hmyz. Motýli, včely a jiní opylovači pomáhají rostlinám rozmnožovat se a zároveň při tom získávají potravu – nektar. Jsou zde však i mnohem těsnější vazby. Jedním příkladem za všechny je motýl modrásek hořcový. Jeho samičky zde kladou vajíčka

Vpravo dole: Hrabání sena členy ZO ČSOP Jalovec v roce 2011

Půda je zde velmi mělká, a tak není divu, že travní porost je řídký a nízký. Přesto, nebo právě díky tomu, hostí Drahy mnoho sušomilných druhů rostlin, z nichž některé jsou velmi vzácné. Je to například jediné místo v CHKO Bílé Karpaty, kde roste koulenka

Tořič
včelonosný

Vstavač
bledý

Vstavač
vojenský

s višňovým sadem. Naštěstí koncem 70. let minulého století ochránci přírody zjistili, že má tato lokalita pořád velkou přírodní hodnotu, a tak v roce 1982 získala zákonnou ochranu vyhlášením chráněného přírodního výtvaru (později přírodní rezervace). V tu dobu byla ale většina území porostlá hlohy, šípky a borovicemi, které potlačovaly růst trav a bylin. Proto se začalo v polovině osmdesátých let pracovat na vyčištění spodní části území od tzv. náletových dřevin. V polovině devadesátých let začaly být odstraňovány keře i v horní části. V podstatě tato práce pokračuje až doposud, protože se zmlazujícími hlohy je potřeba bojovat neustále.

První, kdo se čištění od náletových dřevin na Drahách ujal, byli někteří nadšenci z Horního Němčí, které koncem 80. let vystřídala nedaleká Základní organizace Českého svazu ochránců přírody (ZO ČSOP) Scilla z Vlčnova. Trvalá péče zde však stále neprobíhala. Až v roce 1998 vznikla v Horním Němčí ZO ČSOP Jalovec, jež začala pravidelně kosit spodní část území a pokračovala v čištění od křovin na několika hektarech v horní části zvané Hložiny. Kosení zdejšího značně nerovného terénu však bylo velmi náročné, a tak Správa CHKO Bílé Karpaty začala hledat možnost, jak zde zajistit původní způsob obhospodařování – pastvu. Nakonec se k tomu podařilo přesvědčit tehdejšího starostu obce, soukromého zemědělce, který tu zprvu pásal hovězí dobytek, později ovce. Od roku 1998 je tedy horní část každoročně pasena ovce a z neproniknutelných houštin se opět stala pastvina, na níž dnes

Modrásek
hořcový

Vstavač
osmahlý

hojně kvétají různé orchideje, včetně velice vzácného vstavače osmahlého. Dva prameniští mokřady byly z pastviny vyploceny, aby je dobytek nebo ovce nerozdupaly. Nicméně i mokřady musí být udržovány, aby nezarostly, proto jsou každoročně ručně koseny.

Všechny uvedené činnosti by se neobešly bez finanční podpory, kterou se musí zaplatit čištění od náletu a výmladků, ruční seč i pastva ovcí. Ročně se jedná o více než 100 tisíc korun. Finance jsou čerpány především z Programu péče o krajinu, v posledních letech se využívá i část zemědělských dotací, tzv. platba na plochu (SAPS).

Pro další zachování přírodních hodnot rezervace je i nadále nezbytná pravidelná údržba, která se neobejde nejen bez nadšení a ochoty místních lidí, ale především bez dostatečných finančních prostředků.

PŘÍRODNÍ REZERVACE

MÝTO OPĚT ŽIJE

nacházejícím se těsně před Prahou, stranou hlavních cest. Následně Nedvězí často mění majitele, ale stále zůstává zemědělskou obcí.

MÝTO SE PŘEDSTAVUJE

Původní naučná stezka sice zanikla, ale přírodní lokalita Mýto zůstala a dokonce je od roku 1988 chráněná jako přírodní

Jednou nahoru a pak dolů a následně opět vzhůru, zkratka sinusoida. Tato pravidelná křivka se podobá historii naučné stezky Mýto. Zatím se tato lokalita dostala na svůj pomyslný vrchol dvakrát, poprvé v roce 1985, nově letos, tedy v roce 2012.

ZAPOMENUTÉ MÝTO

Jsou místa, která vyplouvají vstříc naší pozornosti, aby následně sklouzla do hlubin opomenutí. Tomuto plně odpovídá i historie naučné stezky (NS) v okrajové části metropole, v lokalitě zvané Mýto nebo také Mejto. Pro jistotu upřesnění, pohybujeme se na jihovýchodním okraji metropole. Zásadní je městská část Prahy 10 - Nedvězí, které naleznete na sever od Říčán. Budete stále na území hlavního města, takže na začátek tohoto malého výletu vás pohodlně doveze autobus MHD číslo 267. Linka jezdí od stanice metra Háje a vystupuje se na zastávce s příznačným jménem Hájová. Hned vedle označení zastávky se leskne první tabule nově obnovené NS. Ovšem nejprve se poohlédneme do historie lokality zvané Mýto. První naučná stezka zde byla vybudována již v roce 1985. V té době trasa stezky měřila do tří kilometrů, na kterých jste se mohli poučit na šesti informačních panelech. Tato stezka je již kdesi v propadlišti dějin, postupně zanikala a poslední, značně poškozený panel byl ještě před několika lety ukryt za kontejnery na tříděný odpad.

ODSKOK ZA MEDVĚDY

Snad každého při vyslovení jména městské části Nedvězí napadne slovo medvěd, a je to v pořádku, protože pojmenování obce opravdu vzniklo od přírodního jména medvěd a postupně se měnilo, zaznamenány jsou podoby Medwes, Nedwiesz či Nedwěz. K vlastnímu založení zdejšího osídlení došlo zřejmě za Přemyslovců, kteří vlastnili území na východ od Prahy k Říčánům. Nedvězí se poprvé objevilo v písemných záznamech v roce 1313, kdy bylo majetkem vyšehradské kapituly. Historie obce se podobá obdobným sídlům

rezervace o rozloze necelých 18 hektarů. Osu sympatického údolí tvoří říčka Rokytko, která je po Vltavě a Berounce největším pražským vodním tokem. V těchto místech, kde Rokytko vtéká na území hlavního města, jde však ještě o malý potok, který protéká údolím se zalesněnými svahy a lučními nivami, kde vytváří řadu přírodních meandrů, které jsou přímo učebnicovou ukázkou této činnosti. PR Mýto je součástí přírodního parku Rokytko, který zde začíná a vede až k okraji obory v Kolodějích. V údolí Mýta se setkáte jak se zachovalou původní přírodou, lesní porosty zde tvoří tzv. černýšová dubohabřina a habrová javorina, tak s pozvolna zarůstajícími loukami. Vedle přírodních lokalit naleznete připomínky lidské činnosti, a to v podobě malých zaniklých lomů a vodohospodářských zařízení nad Nedvězím, jedná se

o vrty na pitnou vodu. Bohatá je i fauna Mýta, k největším pokladům tady patří bezesporu ledňáček říční, který obývá zdejší vodou odhalené břehy.

ZNOVUZROZENÁ STEZKA

Přestože Mýto je stranou jakéhokoliv turistického značení, nevede zde žádná oficiální pěší stezka ani cyklotrasa (pouze přes Nedvězí vede cyklotrasa 8205), rozhodně se nejedná o zapomenutou lo-kalitu. Letos dne 27. října se podařila dobrá věc, protože byla obnovena naučná stezka Mýto. O její znovuzrození se postaral Český svaz ochránců přírody ve spolupráci se svým generálním partnerem, společností NET4GAS a v součinnosti s úřadem městské části Praha-Nedvězí. Akce se uskutečnila v rámci programu Blíž přírodě, který se věnuje zpřístupňování přírodních lokalit veřejnosti.

náhonu. Pěšinka vás dovede těsně na okraj Říčan, k zdejšímu rybníku, po jehož hrázi dojdete do ulice Pod Bahničkou, na jejímž konci je autobusová zastávka linek PID jedoucích zpět do Prahy.

V Nedvězí si můžete případně čekání na autobus zkrátit nejen posezením v restauraci, ale i prohlídkou památných stromů, které zde rostou. Dva duby letní naleznete v Pánkově ulici, jeden roste za oplocením zemědělského objektu, druhý přímo na okraji silnice. Třetím památným

PROCHÁZKA MÝTEM

Kde je začátek NS Mýto, jsme již prozradili, další cestu vám spolehlivě určí klasická turistická značka: bílý čtverec se zelenou úhlopříčkou, v místech odbočení doplněný o bílou šipku. Navíc na každé ze šesti informačních zastávek je mapa NS s vyznačením místa, kde se právě nacházíte. Trasa stezky vychází z Mýta ulicí Hájovou, která se za zastavbou mění na polní cestu, která vás dovede k nové lávce přes Rokytku. Zde je možné udělat malou odbočku k bývalému lomu. Další cesta vede na levý břeh Rokytky a obloukem zpět k Nedvězí. Celá vycházka po NS je dlouhá zhruba 2,5 km.

Pokud by vás tato vycházka neuspokojila, můžete se vydat dále do údolí proti proudu říčky, kde vede úzká pěšinka. Cestou minete několik starých a bizarních stromů, ale také zbytky zřejmě

stromem je lípa malolistá, která roste opodál, směrem k Rokytce.

